

ÜTOPIK KOMÜNİSTLER: BABEK

14 Mart 2021

Yıldırım Koç

Ütopik komünist Mazdek'in 5. yüzyıldaki ortak mülkiyetçi görüşleri daha sonraki yüzyıllarda başka örgütlenmelere yön verdi.

Hürremiyye tarikatı, Mazdek'in çizgisinde İran'da ve Azerbaycan'da gelişti. Hürremiyelerin en önemli ayaklanmasının önderi Babek idi. **İslam Ansiklopedisi**, Babek'i şöyle tanıtmaktadır: "Bâbek, halife Ma'mûn ve Mu'tasim devrinde (813-842), Azerbaycan'da, dinî-siyasî bir mahiyeti hâiz bulunan ve takriben çeyrek asır sürerek, islâm dünyası için ciddi bir tehlike teşkil eden Hurrami hareketinin başıdır. İran'da, Sâsâniler devrinden beri, tâkibata uğrayan Mazdek taraftarlarının komünizm mâhiyetindeki hareketleri, islâm istilasından sonra da, türlü adlar altında zuhûr etti; Bâbek isyanı, islam alemi için teşkil ettiği tehlike bakımından bunların en ehemmiyetlisi addolunabilir." (**İslam Ansiklopedisi**, 1961, s.170)

Bu dönemde Abbasiler halk üzerinde büyük baskı ve sömürü uyguluyorlardı. Babek, 816 yılında bir ayaklanma başlattı ve bu ayaklanma 837 yılına kadar devam etti. Abbasiler, dönemin ünlü komutanlarından Afşin'i, Babek isyanının bastırılmasıyla görevlendirdi. Birkaç yıl süren savaşların ardından Babek'in ordusu yenildi ve kendisi ele geçirildi. Babek, 838 yılında, önce el ve ayakları kesilerek işkenceden geçirildi ve ardından kafası kesilerek öldürüldü.

Bâbek isyanını islamiyet açısından çok büyük tehlike olarak değerlendiren **İslam Ansiklopedisi**, Bâbek'in işkenceyle öldürülmesi sürecindeki tavrını da saygıyla şöyle anlatmaktadır: "Bâbek, 20 senelik mücadele hayatının da gösterdiği vecihle, iradeli, metin ve azimkâr bir karaktere sahip bir şahsiyet idi. Öldürülürken bir kolu kesildiği zaman, ölümün solduracağı yüzünün korkudan sararmadığını anlatmak için, vücudundan akan kan ile yüzünü boyadığı hakkındaki rivayet, onun metanetini gösterebilir." (**İslam Ansiklopedisi**, 1961, s.173)

Enver Behnan Şapolyo, Babek'i şöyle tanıtmaktadır: "Babek, Erdebil şehri civarında Hurrem kabasında doğmuştur. Tamamen Mazdek'in iştirâkçi (ortaklaşmacı,YK) fikirlerini alarak Babakizm doktrinini kurmuştur. (...) Babek'e, mal ve mülk ve kadınların iştirâkini neden istiyorsun? Sebebi nedir? diye sordukları zaman: Her zaman kavga ve anlaşmazlık bunların yüzünden çıkmaktadır. Ben bu kavgayı bertaraf etmek için bunlarda işbirliği istiyorum, demiştir." (Şapolyo, Enver Behnan, **Mezhepler ve Tarikatlar Tarihi**, Türkiye Yayınevi, İstanbul, 1964, s.391-392)

İsmet Zeki Eyüboğlu, Babek'in görüşlerini (kaynak göstermeden) şöyle anlatmaktadır:

*"Babekilik, daha önce İran'da ortaya çıkan, Mazdek mezhebî'nin yeniden biçimlendirilmesidir. Özellikle yoksul halk kesimlerinin durumunu, yaşama olanaklarını, geçim koşullarını inceleyen halkın genel eğilimlerini saptayan Babek, mal ortaklığına dayanan bir görüş geliştirdi. Ona göre; dünya kimsenin değil, bütün insanların. Yeryüzünde, doğal olarak, topraklar bölünmemiştir, iyelik (mülkiyet) sonradan doğmuş, güçlünün güçsüze egemen oluşu biçiminde gelmiştir. Gerçekte bütün insanlar eşittir, kimsenin kimseyi kendi çıkarına, kendi yararına çalıştırmıya, sömürmeye yetkisi yoktur. Abbasi yönetimi sözde din ilkelerine dayanarak halkı soymakta, sömürmekte, böylece din adına dine aykırı davranmaktadır. (...) İnsanları, toplumları savaştan kurtarmak, barışı sağlamak, mutlu kılmak için yapılacak iş her nesnenin ortaklaşa kullanılmasıdır. Bütün mallar, kadınlar ortaktır. Evlenme insan doğasına aykırıdır, çıkarıcı dinlerin doğal olmayan bir buluşudur." (Eyüboğlu, İsmet Zeki, **Günün Işığında Tasavvuf, Tarikatlar ve Mezhepler Tarihi**, Geçit Kitapevi, İstanbul, 1987, s.328-329.)*

Babek çizgisindeki bir ayaklanma Mazyar bin Karin isimli bir İranlı tarafından 840 yılında Taberistan'da başlatıldı. Ayaklanma bir yıl sonra bastırıldı ve Mazyar ölünceye kadar dövüldü. (Ocak, Ahmet Yaşar, **Osmanlı Toplumunda Zındıklar ve Mülhidler, Yahut Dairenin Dışına Çıkanlar, 15.-17. Yüzyıllar**, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul., 1998, s.24)

Babek isyanının bastırılmasının ardından Abbasilerin sahip olduğu zenci köleler 868 yılında bir ayaklanma başlattı. Ali bin Muhammed'in önderliğindeki bu ayaklanmada zenginlerin mallarına el

kondu ve paylaştırıldı. Ayaklananlar, kölelerin efendilerini yakalayıp her birine 500'er kırbaç vurdular. Abbasilerin Şattülarap'daki donanmasını ve bazı limanları ele geçirdiler. Ahvaz ve Abadan kentlerini aldılar. Bataklıklar arasında el-Muhtara kentini kurdular ve 883 yılına kadar varlıklarını sürdürdüler. "Habisler isyanı" olarak isimlendirilen bu zenci kölelerin ayaklanması büyük bir katliamla ezildi. Ali bin Muhammed'in başı kesildi ve bir mızrağa takılarak Bağdat'ta teşhir edildi. (Ekinci, Abdullah, **Ortadoğu'da Marjinal Bir Hareket, Karmatîler (Ortadoğu'da İlk Sosyalist Yapılanma**, Odak Yay., Ankara, 2005, s.97. Mazdek ve Babek ayaklanmalarıyla ilgili olarak bkz. Avcioğlu, Doğan, **Türklerin Tarihi**, Kitap 3, Tekin Yay., İstanbul, 1979, s.2014-2017.)